कुर्यात् सखदघ्नं ब्राह्मणस्योपस्थदघ्नं स्त्रिया ऊरुदघ्नं वैश्यस्याष्टीवद्घ्नं शूद्रस्यैवंवीर्याह्येते" शत०ब्रा० १३,८,२,११। 'ऊरुघ्नो द्वितीयोजानुदघ्नस्तृतीयः १२,२,१,२। अत्रार्थे द्वयसच् तत्परिमाणे उभयत्र स्त्रियां ङीप्।

ऊरुपर्व्वन् पु० ऊर्वोः पर्वेव। जानुनि (हांटु)।

ऊरुरी अव्य०ऊय-रुरीक्।१अङ्गीकारे२विस्तारे च ऊर्यादि० गतित्वात् ह्रस्वे स०। ऊरुरीकृत्य। घञ्। ऊरुरीकारः अङ्गीकारे विस्तारे च पु०। क्त। ऊरुरीकृत अङ्गीकृते विस्तीर्णे च त्रि०।

ऊरुस्तम्भ पु०ऊरू स्तम्भाति स्तनुभ-अण् उप०स०। १रोगभेदे स च रोगः भावप्र० सनिदानपूर्वरूपादिर्दर्शितः यथा "शीतोष्णद्रवसंशुष्कगुरुस्निग्धैर्निषेवितैः। जीर्णाजीर्णतवायासशोभस्वप्नजागरैः। सङ्क्षेप्तमेदःपवनः सामसत्यर्थसञ्चितम्। अभिभूयेतरं दोषमूरू चेत् प्रतिपद्यते। शकृद्ग्रस्थिनी प्रपूर्य्यान्तः स्नेहेन स्तिमितेन सः। तदा स्तम्भाति तेनोरू स्तब्धौ शीतावचेतनौ। परकीयाविव गुरू स्यातामतिशयव्यथौ। ध्यानाङ्गमर्द्दस्तिमितनृच्छर्द्दारुचिज्वरैः। संयुतौ पादसदनकृच्छ्रोद्वरणसुप्तिभिः। तमूरुस्तम्भमित्याहुराढ्यवातमथापि" "प्राप्नुयं तस्य निद्रा ऽतिध्यानं स्तिमितता ज्वरः। रोमहर्षोऽरुचिश्छर्द्दिर्जङ्घोर्वोः सदनं तथा। वातयङ्गिभिरन्नानात्तत्र स्यात् स्नेहनात् पुनः। पादयोः सदनं सुप्तिः कृच्छ्रोद्वरणं तथा। जङ्घोरुग्लानिरत्यर्थं यश्चदादाहवेदना। पदं च व्यथते न्यस्तं शीतस्पर्शं न वेत्ति च। संस्थाने पीडने गत्यां चालने चाप्यनीश्वरः। अन्यनेयौ हि सम्भग्नावूरुपादौ च मन्यते। यदा दाहार्त्तितोदादौ वेपनः पुरुषो भवेत्। ऊरुस्तम्भस्तदा हन्यात् साधयेदन्यथा नवम्" अन्यथा दाहाद्युक्तोपद्रवरहितं तमपि नवमुत्पन्नमात्रं साधयेत्। सात्विकभावेन २ऊर्वोःस्तम्भे च। "करिणीवोरुस्तम्भविष्टता" काद०।

ऊर्ज्ज बलाधाने जीवने वा अदन्तचु० पक्षे भ्वा०अक० तत्करणे सक० सेट्। ऊर्ज्जयत्। नाभयो वाजिनमूर्जयन्ति' ऋ०९,८९,४, "यो क्षेत्रबाह्यमत्ति स प्राणिति तमूर्ज्जयति" शत०ब्रा०७,५,१,१८, "तां वो देवाःसुमतिमूर्ज्जयन्तीमिषमश्याम" ऋ०५,४१,१८।

ऊर्ज्ज् स्त्री ऊर्ज्ज-भावे क्विप्।१बले। करणे क्विप्।२अन्ने न०। ३अमृतरसाभिधेयेऽन्नस्य अत्यन्तसारभूते रसभेदे स्त्री "विश्वेदेवा वामूर्ज्जं मदन्ति" ऋ०७,४९,४, "यास्त ऊर्ज्जस्तन्वः सम्बभूवुः" अथ०१२,१,१२, इह पृथिव्याः सम्बोधनेन तस्या विकारान्नसूक्ष्मांशत्वमूर्जासुतम्। "स ऊर्जमुपजीवतीति" शु० उ० "ऊर्ज्जं स्तुतिं सूक्तम्" ऋ० २,२०, "ऊर्गसाङ्गिरसूर्णम्रदा ऊर्ज्जं मयि धेहि" यजु०४,४०, "ऊर्क् अन्नरसरूपा" वेददी० ऊर्ज्जं बलं धेहि इत्यर्थः "अन्नमूलं बलं पुंसाम्" इत्युक्तेः अन्नरसस्य बलाधायकत्वम्। "तमःसमूहाकृतिमप्यशेषादूर्जा जयन्तं प्रथितप्रकाशान्" भट्टिः ऊर्ज्जा बलेन "बलमूर्ज्जश्च यच्छति" मनुः अत्र बलोर्जोभेदो दैहिकमानसिकत्वाभ्यां शारीरिकं बलमूर्क् इति बोध्यम्। ४जले स्त्री। "ऊर्जो नपातं स हि नायमक्षयुः" यजु०२७,४४, ऊर्क् शब्देनाप उच्यन्ते अङ्गारोद्भवाजायन्ते ततोऽग्निः इत्यग्नेरप्पौत्रत्वम्। वेददी०। "ऊर्ज्जांपते पाहि" यजु०२७,४२।

ऊर्ज्ज् पु०ऊर्जति रसादिकं सोमोऽत्राधारे अच्। १कार्त्तिके मासि तस्य शरदृतोरुत्तरावयवत्वात् तत्र सोमेन रसवीर्याधिक्यवर्द्धनेन तथात्वम्। "इषोर्जौ शरत्" इत्युपक्रम्य अयने विभज्य च "तयोर्दक्षिणं वर्षाशरद्धेमन्तान्तेषु भगवानाप्यायते सोमोऽम्ललवणमधुररसा बलवन्तो भवन्त्युत्तरोत्तरं च सर्वप्राणिनां बलमभिवर्द्धते" सुश्रुते शरदृतोरन्तिमस्य कार्त्तिकस्य उत्तरोत्तरबलाधिक्याभिधानेनास्य तथात्वम्। करणे अच् घञ् वा सेट्कत्वान्न कुत्वम्। २उत्साहे। भावे अच् घञ् वा। ३बले ४जीवने च। करणे अच् घञ् वा। ५जले न० "ऊर्जं वहन्तीरमृतं घृतं पयः कीलालम्" यजु० २,३४। जलस्योर्जाधायकतात् अन्नस्य जलाधीनतयैव बलहेतुत्वाच्च तथात्वम् "ऊर्जसन ! ऊर्ज्जं धाः" ऋ०६,४,४, 'ऊर्जस्व सने ! अन्नस्य दातः !" भा० "ऊर्जाद उत यज्ञियास" ऋ०१०,५२,४। ऊर्जादः अन्नादाः भा० "अत्र ऊर्जशब्दः अन्नगतं रसमभिधत्ते तेन तदाधायकत्वात् तथात्वम्। "तदक्षितर्पणादेव क्षमेतोर्जमसंशयम्" सुश्रु० कर्त्तरि अच्। ६बलान्विते त्रि० "कृतजगन्नयमूर्जमतङ्गजम्" माघः।

ऊर्ज्जयोनि पु० ऋषिभेदे "ऊर्ज्जयोनिरुदामेघो नारदोऽपि महामुनिः" भा० अनु०४अ०।

ऊर्ज्जव्य पु०राजभेदे "सिषेक्तु न ऊर्ज्जव्यस्य पृष्ठेः" ऋ०५,४१, २०, ऊर्ज्जव्यस्य एतन्नामकस्य राज्ञः" भा०

ऊर्ज्जस् न० ऊर्ज्ज-असुन्। १उत्साहातिशयाधायके बले २अन्नरसभेदे च। ततोऽस्त्यर्थे विनि ऊर्ज्जस्विन्, बलवन् क-